

Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van het bestemmingsplan Ommen Oost en Boerenerven/sportpark, gemeente Ommen

Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek

Rapportnummer:	V1101
Projectnummer:	V13-2627
ISSN:	1573 - 9406
Status en versie:	Concept 1.1
In opdracht van:	Gemeente Ommen
Rapportage:	W.J. Weerheijm, R.M. van Heeringen, K. Klerks, E. Louwe
Plaats en datum:	Amersfoort, 29 mei 2013

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Projectgegevens		
Initiatief	Bestemmingsplan	
Toponiem / locatie	Ommen Oost	
Plaats	Ommen	
Gemeente	Ommen	
Provincie	Overijssel	
Opdrachtgever	Bestuursdienst Ommen-Hardenberg Postbus 500 7770 BA Hardenberg	
Contactpersoon opdrachtgever	Mevr. M. van Vilsteren	
Oppervlakte plangebied	Ca. 80 ha	
Diepte grondwerkzaamheden	Onbekend	
Huidig grondgebruik	Grotendeels onbebouwd	
Onderzoeksmelding	56.775	
Soort onderzoek	Bureauonderzoek	
RD-hoekcoördinaten van het plangebied	226.047/506.273 226.681/506.511	226.367/504.501 226.802/504.676
Kaartblad (1:25.000)	22C	
Uitvoerder en documentatie	Vestigia <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Projectleider/Senior archeoloog	Dr. R.M. van Heeringen	
Projectmedewerkers	Drs. K. Klerks (fysisch geograaf) mr. W.J. Weerheijm MA (archeoloog) drs. E. Louwe (archeoloog)	
Uitvoering booronderzoek	n.v.t.	
Bevoegd gezag	Gemeente Ommen Postbus 100 7730 AC Ommen	
Contactpersoon	Mevr. M. van Vilsteren	
Deskundige namens BG	Het Oversticht, mevr. drs. M. Nieuwenhuis	
Gecontroleerd door	Vestigia/R.M. van Heeringen, d.d. 29 mei 2013	
Geaccordeerd door	Gemeente Ommen d.d.	

Inhoudsopgave

Samenvatting en advies.....	5
Onderbouwing advies	9
1 Projectomgeving	9
1.1 Plangebied.....	9
1.2 Onderzoeksdoel en -methode	10
2 Verwachtingsmodel	11
2.1 Landschappelijke context.....	11
2.2 Archeologische context.....	12
2.3 Gespecificeerde archeologische verwachting.....	20
2.4 Advies archeologie.....	22
Literatuur.....	23
Digitale bronnen.....	23
Kaarten en bijlagen	25

Samenvatting en advies

Projectomgeving

In opdracht van de gemeente Ommen heeft Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* een archeologisch bureauonderzoek verricht voor een plangebied in de gemeente Ommen (*kaart 1*). De gemeente Ommen wil aan de oostkant van Ommen tussen Hessenweg Oost, Arriërveldweg, Haarsweg/Slagenweg en Hardenbergerweg gaan uitbreiden. De uitbreidingswijk aan de oostkant van Ommen is onder te verdelen in twee plangebieden:

- Plangebied Boerenerven/sportpark
- Plangebied Ommen Oost Fase 1, dat bestaat uit twee onderdelen namelijk 1. 'Woongaard' en 'Lommerijk' gelegen ten noorden van de Otmansweg en 2. 'Landgoederen' gelegen ten zuiden van de Otmansweg.

Het plangebied Boerenerven/sportpark heeft een oppervlakte van 13,65 ha en grenst aan het Sportpark. Hiervan wordt 11,37 hectare ontwikkeld (*afbeelding 1*). De overige hectares betreffen bestaande woonhuizen. Deze blijven staan. De functie en de bestemming van deze locaties blijft gelijk. De boerderij op het perceel Hessenweg Oost 1 wordt wel gesloopt. Het perceel wordt ontwikkeld tot een nieuw boerenerv met vier woningen. Van de 11,37 ha is ongeveer de helft in eigendom van de gemeente. Deze percelen zijn onbebouwd en voor zover bekend altijd in agrarisch gebruik geweest.

Het totale plangebied Ommen Oost fase 1 heeft een oppervlakte van 66 ha. Voor Ommen Oost fase 1 bestaat nog geen schets, ook de locatie van water is nog niet bekend. Wel is er een globaal idee waar landgoederen staan gepland en waar de meer intensieve woningbouw wordt gerealiseerd (*afbeelding 2*). Het gebied gelegen ten noorden van de Otmansweg wordt omschreven als 'Woongaard' en bestaat uit 300 woningen in verschillende segmenten. Onderdeel van dit gebied vormt ook 'Lommerrijk' en bestaat uit 50 lommerrijke kavels. Het gebied ten noorden van de Otmansweg is 37,5 hectare groot, waarvan 31,2 hectare wordt ontwikkeld. Deze percelen zijn onbebouwd en voor zover bekend altijd in agrarisch gebruik geweest. De overige 6,3 hectare betreft bestaande woonhuizen die zullen blijven staan. De functie en derhalve de bestemming van deze locaties blijft gelijk. Het gebied ten zuiden van de Otmansweg wordt omschreven als 'Het Goede Land'. Hier kunnen drie landgoederen ontwikkeld worden. Dit gebied omvat 28,5 ha en zal ontwikkeld worden als hiervoor concrete gegadigden zijn.

Voorafgaand aan de ontwikkelingen in Boerenerven/Sportpark en Ommen Oost Fase 1 dient in kaart gebracht te worden of zich binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardige archeologische resten (zouden kunnen) bevinden, die tegen de achtergrond van de bodemingrepen gevaar lopen.

Gespecificeerde archeologische verwachting op basis van het bureauonderzoek

Plangebied Boerenerven/sportpark

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied vrijwel geheel een lage archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning, met uitzondering van de noordrand van het plangebied, waarvoor een gematigde verwachting geldt. Deze lage danwel gematigde archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Tot de

eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Langs deze noordrand zijn op basis van historisch kaartmateriaal ook drie locaties aan te wijzen (zie omcirkelingen *kaart 4*) waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd, mogelijk al de Late Middeleeuwen.

Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied een deels lage, deels gematigde, deels hoge archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning. Deze lage, gematigde danwel hoge archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen. Tot de eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Binnen het plangebied zijn op basis van historisch kaartmateriaal geen locaties aan te wijzen waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd. De zuidwest hoek van het plangebied heeft op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw wel een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van bewoningssporen vanaf het Neolithicum. Deze hoek van het plangebied grenst ook aan een locatie binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg waar wel op basis van historisch kaartmateriaal bewoning is vastgesteld, en die zich mogelijk tot binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg kan uitstrekken.

Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied grotendeels een hoge, deels een gematigde archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning. Deze hoge danwel gematigde archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Tot de eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg bestaat deels uit een hoge zwarte enkeerdgrond. De omstandigheden hier waren geschikt voor langdurige bewoning, waarbij de mate van conservering van sporen van deze bewoning waarschijnlijk goed is gebleven door het beschermende dek.

Langs de noordrand en zuidoostzijde van het plangebied zijn op basis van historisch kaartmateriaal locaties aan te wijzen waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd, mogelijk al de Late Middeleeuwen. De boerderijen bij het buurtschap Arriën in plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg zijn ook al aanwijsbaar op de kaart van Pieter De La Rive uit het midden van de 18^e eeuw en hebben mogelijk al hun wortels in de Late Middeleeuwen.

Advies

Op basis van het bureauonderzoek zijn de plangebieden in te delen in gebieden met een lage, gematigde dan wel hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische sporen en vondsten. Daarnaast is een aantal locaties aangegeven als zone met een bijzondere archeologische verwachting, namelijk een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van historische boerderijen uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De locaties van de historische boerderijen op de Kadasterkaart 1811-1832 zijn echter ook een momentopname; er kan sprake zijn geweest van oudere voorgangers op dezelfde of nabij deze locaties. Daarom zijn de gebieden met een bijzondere verwachting voor het aantreffen van historische boerderijen op *kaart 4* met een cirkel aangegeven.

Voor de gebieden waarvoor een lage archeologische verwachting geldt, ziet Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* op basis van de onderzoeksresultaten geen bezwaar in de voortgang van de geplande bodemingrepen. Gezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van dit grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Ommen.

Voor de gebieden waarvoor een gematigde of hoge archeologische verwachting geldt, en waar concrete ingrepen zijn gepland (of waar deze mogelijk in de toekomst gaan plaatsvinden), wordt geadviseerd om voorafgaand aan de ingrepen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek om de fysisch-geografische en bodemkundige gegevens van het plangebied te toetsen (en dan met name de dikte van de bouwvoor/recente verstoringen). Dit is met name van belang gezien de mogelijke egalisaties en zandwinningslocaties die binnen het plangebied hebben plaatsgevonden. Op basis van dit verkennende booronderzoek (bijvoorbeeld met een dichtheid van 6 boringen per hectare) kunnen vervolgens zones worden begrensd waar zich mogelijk nog archeologische vindplaatsen kunnen bevinden. Hier kan in overleg met het bevoegd gezag een vervolgonderzoek plaatsvinden door middel van een karterend booronderzoek of proefsleuven. Voor de gebieden waarvoor een bijzondere verwachting bestaat op het aantreffen van historische boerderijen dient in overleg met het bevoegd gezag een in relatie tot de aard en omvang van de geplande verstoringen op maat gemaakt Plan van Aanpak te worden opgesteld (bij booronderzoek; Programma van Eisen voor proefsleuven/proefputjes, of een combinatie daarvan). Dit geldt in ieder geval voor de locatie aan de Hessenweg Oost 1, de locatie binnen Boerenerven/sportpark waar volgens plan bestaande bebouwing zal worden gesloopt en herontwikkeld.

Onderbouwing advies

1 Projectomgeving

1.1 Plangebied

In opdracht van de gemeente Ommen heeft Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* een archeologisch bureauonderzoek verricht voor een plangebied in de gemeente Ommen (*kaart 1*). De gemeente Ommen wil aan de oostkant van Ommen tussen Hessenweg Oost, Arriërveldweg, Haarsweg/Slagenweg en Hardenbergerweg gaan uitbreiden. De uitbreidingswijk aan de oostkant van Ommen is onder te verdelen in twee plangebieden:

- Plangebied Boerenerven/sportpark
- Plangebied Ommen Oost Fase 1, dat bestaat uit twee onderdelen namelijk 1. 'Woongaard' en 'Lommerijk' gelegen ten noorden van de Otmansweg en 2. 'Landgoederen' gelegen ten zuiden van de Otmansweg.

Afbeelding 1: Stedenbouwkundig plan plangebied Boerenerven/sportpark (Bron: gemeente Ommen)

Boerenerven/sportpark

Dit plangebied Boerenerven/sportpark heeft een oppervlakte van 13,65 ha en grenst aan het Sportpark. Hiervan wordt 11,37 hectare ontwikkeld (*afbeelding 1*). De overige hectares betreffen bestaande woonhuizen. Deze blijven staan. De functie en de bestemming van deze locaties blijft gelijk. De boerderij op het perceel Hessenweg Oost 1 wordt wel gesloopt. Het perceel wordt ontwikkeld tot een nieuw boerenerv met vier woningen. Van de 11,37 ha is ongeveer de helft in eigendom van de gemeente. Deze percelen zijn onbebouwd en voor zover bekend altijd in agrarisch gebruik geweest.

Afbeelding 2: Globale inrichting Ommen Oost (Bron: gemeente Ommen).

Ommen Oost

Het totale plangebied Ommen Oost Fase 1 heeft een oppervlakte van 66 ha. Voor Ommen Oost Fase 1 bestaat nog geen schets, ook de locatie van water is nog niet bekend. Wel is er een globaal idee waar landgoederen staan gepland en waar de meer intensieve woningbouw wordt gerealiseerd (*afbeelding 2*). Het gebied gelegen ten noorden van de Otmansweg wordt omschreven als 'Woongaard' en bestaat uit 300 woningen in verschillende segmenten. Onderdeel van dit gebied vormt ook 'Lommerrijk' en bestaat uit 50 lommerrijke kavels. Het gebied ten noorden van de Otmansweg is 37,5 hectare groot, waarvan 31,2 hectare wordt ontwikkeld. Deze percelen zijn onbebouwd en voor zover bekend altijd in agrarisch gebruik geweest. De overige 6,3 hectare betreft bestaande woonhuizen die zullen blijven staan. De functie en derhalve de bestemming van deze locaties blijft gelijk. Het gebied ten zuiden van de Otmansweg wordt omschreven als 'Het Goede Land'. Hier kunnen drie landgoederen ontwikkeld worden. Dit gebied omvat 28,5 ha en zal ontwikkeld worden als hiervoor concrete gegadigden zijn.

Voorafgaand aan de ontwikkelingen in Boerenerven/Sportpark en Ommen Oost Fase 1 dient in kaart gebracht te worden of zich binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardige archeologische resten (zouden kunnen) bevinden, die tegen de achtergrond van de bodemingrepen gevaar lopen.

1.2 Onderzoeksdoel en -methode¹

Doel van het archeologisch bureauonderzoek was vast te stellen of er in het plangebied sprake is (of kan zijn) van archeologische resten die door de bouwwerkzaamheden verstoord dreigen te worden en, indien mogelijk, uitspraken te doen over de waarde hiervan in termen van fysieke en inhoudelijke kwaliteit zoals zeldzaamheid en gaafheid. Hiertoe is een bureauonderzoek verricht, waarbij voor het plangebied een specifiek archeologisch verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van de uitkomsten is een advies geformuleerd in het kader van de cyclus van de archeologische monumentenzorg (AMZ).

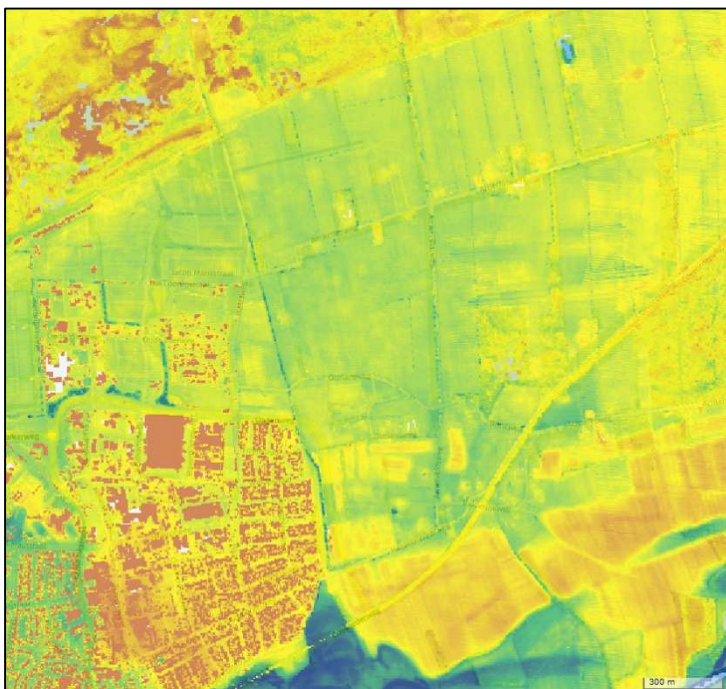
¹ Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de KNA versie 3.2 (zie *bijlage 2*).

2 Verwachtingsmodel

2.1 Landschappelijke context

De plangebieden Boerenerven/sportpark en Ommen Oost Fase 1 liggen ongeveer op de grens van wat wordt gezien als het oostelijk en het noordelijk zandgebied volgens Berendsen (*kaart 1*).² Het gebied heeft echter meer kenmerken van het oostelijk dan het noordelijk zandgebied. Een van deze kenmerken is een sterk verbrokkelend reliëf, ten dele veroorzaakt door de aanwezigheid van landschappelijke overblijfselen uit de laatste ijstijd, zoals stuwwallen, eskers en dekzandruggen. Later werd op veel plaatsen door menselijk ingrepen dit reliëf nog versterkt door de aanleg van zogenaamde (eenmans)essen, waarbij de hogere delen van het landschap ten behoeve van akkerbouw werden opgehoogd met humeus materiaal uit bijvoorbeeld potstallen.

Het plangebied Boerenerven/Sportpark ligt volgens de geomorfologische kaart (*kaart 2*) en de bodemkaart (*kaart 3*) in een dekzandvlakte waarop zich natte humeuze bodems hebben ontwikkeld (gooreerd- en beekerdgronden). Het gaat hier echter niet om een beekdal maar om restanten van een groot laaggelegen veengebied Westbroek, gelegen ten zuiden van het Arriërveld. De hier aangetroffen bodems zijn restanten van het veen die na ontginning zijn achtergebleven. Onder het veen bevindt zich het dekzand waarin geen bodemvorming heeft plaatsgevonden. Dit duidt er op dat hier gedurende het hele Holocene natte omstandigheden hebben geheerst.

Afbeelding 3: Uitsnede Actuele hoogtekaart Nederland (Bron: www.ahn.nl)

Het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg ligt volgens de geomorfologische kaart van Nederland in een gebied met dekzandruggen met al dan niet met oud bouwland (*kaart 2*). De kartering van dit kaartblad heeft plaatsgevonden voordat gegevens van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) beschikbaar waren. Dit houdt in dat de exacte grenzen van de landschappelijke eenheden niet altijd precies overeen komen met waarnemingen in het veld. Op deze, ten opzichte van het noordelijk gebied wat hoger gelegen gronden zijn veldpodzolgronden tot ontwikkeling gekomen,

² Berendsen 1997.

waarbij in de zuidwestelijke punt nog laarpodzolen voorkomen. Dit duidt op omstandigheden die meer geschikt waren voor gebruik van het landschap. Ook hier zullen de omstandigheden echter relatief nat zijn geweest en dus mogelijk niet erg geschikt voor bewoning.

In het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg liggen volgens de geomorfologische kaart een aantal dekzandkopjes. Tijdens de laatste ijstijd zijn in een aantal fasen een viertal te onderscheiden pakketten dekzand afgezet.³ Aan de oppervlakte bevindt zich het jonge dekzand II behorend tot de Formatie van Bortel.⁴ Hiermee trad in grote delen van het oerdal van de Vecht vervlakking op. In dit deel van het plangebied echter zijn nog duidelijk een aantal dekzandruggen te herkennen. In het plangebied bevinden zich, naast de eerder genoemde gooreerdgronden, hoge zwarte enkeerdgronden. Deze dikke humeuze bodems ontstaan als gevolg van eeuwenlange bemesting van akkers of essen. Het materiaal dat gebruikt is voor ophoging van de akkers is waarschijnlijk afkomstig uit de woeste gronden ten noorden en oosten van Ommen; het is zwarter van kleur dan het materiaal dat bij de bruine enkeerdgronden is gebruikt. Onder het humeuze dek bevindt zich in veel gevallen een humuspodzol. Als de ondergrond bestaat uit oudere rivierduinafzettingen is ook een moderpodzol mogelijk. Het is verder bekend dat op een aantal plaatsen zandwinning heeft plaatsgevonden waarbij het oorspronkelijke humeuze dek is teruggeplaatst.⁵ Deze gebieden kenmerken zich door een lagere ligging met een even dik humeus dek als de omliggende hogere gronden. Het humeuze dek is evenwel homogener van aard door de omzetting en een podzolprofiel ontbreekt. Gezien de scherp begrensde hoogteverschillen (zie *afbeelding 3*) in het plangebied bestaat er een kans op de aanwezigheid van dergelijke zandwinningslocaties. Het dikke esdek betekent niet alleen dat het gebied lang bewoond en bewerkt is geweest maar dat eventuele oudere sporen onder het esdek goed geconserveerd zullen zijn.

2.2 Archeologische context

Archeologisch beleid

De gemeente Ommen beschikt over een gemeentelijke archeologische beleidsadvieskaart (*kaart 4*).⁵ Het deelgebied Boerenerven/sportpark heeft op deze kaart vrijwel geheel een lage archeologische verwachting; de noordrand heeft een gematigde archeologische verwachting. Het deelgebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg heeft van noord naar zuid respectievelijk een lage, een gematigde en een hoge archeologische verwachting. De westzijde van deelgebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg heeft een hoge archeologische verwachting, de oostzijde een deels gematigde, deels hoge archeologische verwachting. Volgens het archeologiebeleid van de gemeente Ommen geldt een onderzoeksplicht in gebieden met een gematigde, hoge of specifieke archeologische verwachting bij plangebieden groter dan 2500 m² en bij een verstoring dieper dan 50 cm. Voor gebieden met een lage archeologische verwachting geldt een onderzoeksplicht bij plangebieden groter dan 1 ha.

Beknpte bewoningsgeschiedenis van de omgeving van het plangebied

De oudste bekende vondsten langs het Vechtdal zijn meer dan 70.000 jaar oud. Deze vondsten dateren uit het Laat-Paleolithicum, de tijd van de jager-verzamelaars. Vuurstenen voorwerpen en mogelijk de resten van een jachtkampje bij Gramsbergen geven aan dat er in die tijd reeds sprake was van menselijke aanwezigheid en activiteit in het Vechtdal. Tijdens het Mesolithicum raakte het Vechtdal met bos begroeid. Vele vondsten in het Vechtdal van vuurstenen werktuigen of resten van kampementen dateren

³ Kuijjer/Rosing 1994.

⁴ Weerts *et al.* 2002.

⁵ Van Heeringen/Schrijvers 2008.

uit deze periode, waaronder ook vondsten in de nabije omgeving van het huidige plangebied. Vanaf het Neolithicum vestigden de eerste boeren zich in het Vechtdal, met name de boeren van de zogenaamde Trechterbekercultuur (ca. 3400-2750 v. Chr.). Ook van deze boeren van de Trechterbekercultuur zijn sporen teruggevonden in de nabije omgeving van het plangebied. Tijdens het Laat-Neolithicum (2850-2000 v. Chr.) en de Vroege Bronstijd (2000-1800 v. Chr.) groeide de bevolking gestaag en werd de omgeving steeds meer in cultuur gebracht. In deze periode ontstonden de grafheuvels. Het cultuurlandschap breidde zich verder uit vanaf de Midden-Bronstijd (1800 -1100 v. Chr.) en in de IJzertijd (800 - 12 v. Chr.). Op de zandruggen aan weerszijden van de Vecht ontstonden veel nieuwe nederzettingen. In de Late Bronstijd, vanaf ca. 1200 v. Chr. kwam een einde aan het gebruik alleen de elite te begraven in grafheuvels en deden collectieve urnenvelden hun intrede. In de Romeinse tijd (12 v. Chr. 450 na Chr.) lag de Vecht net buiten het Romeinse rijk. In deze periode lagen de erven nog bovenop de zandruggen; in de eeuwen erna verschoven zij naar de flanken. Na de Romeinse tijd lag het Vechtdal eerst in de invloedssfeer van de Saksen, na Karel de Grote werd het opgenomen in het Frankische rijk. En deed het Christendom zijn intrede. De bisschop van Utrecht vestigde in de Vroege Middeleeuwen (450-1050 na Chr.) zijn macht in het Vechtdal door talloze boerderijen aan zijn bezit toe te voegen. Vanaf de Late Middeleeuwen werd hij hier ook wereldlijk heerser. De eerste vermelding van het esdorp Arriën dateert uit 1381, Ommen werd reeds in 1133 genoemd. In de Late Middeleeuwen ontstonden langs de Vecht aaneengesloten akkers die zich over de zandruggen uitstrekten. De boerderijen verschoven naar de rand van de ruggen. Door het opbrengen van plaggen en mest ontstonden de zogenaamde esdekken, zoals ook in het zuiden van het huidige plangebied. Door het steken van plaggen en het kappen van bos ontstaan steeds meer heidevelden en stuifzanden in en rond het Vechtdal. Vanaf 1900 vond weer bosaanplant plaats en werden de laatste woeste gronden ontgonnen.⁶

Bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied

Voor de archeologische gegevens omtrent het huidige plangebied is het Archeologisch Informatiesysteem (Archis) geraadpleegd, dat alle geregistreerde archeologische monumenten, onderzoeken, waarnemingen en vondsten bevat. Archeologische monumenten zijn terreinen met een (hoge/zeer hoge) archeologische waarde, die ofwel fysiek (wettelijk en juridisch) beschermd worden, ofwel een planologische bescherming hebben waarbij in het bestemmingsplan voorschriften voor het gebruik zijn opgenomen. Archeologische waarnemingen zijn meldingen van archeologische vondsten en/of sporen van bijvoorbeeld nederzettingen, grafvelden, akkersystemen, heiligdommen, enz., die niet nader onderzocht en gewaardeerd zijn. Archeologische vondstmeldingen zijn meldingen die nog niet zijn gecontroleerd om in het systeem te worden opgewaardeerd tot een waarneming (*kaart 4*).

Binnen het plangebied zelf zijn geen archeologische monumenten of vondstmeldingen gedocumenteerd in het Archeologische Informatiesysteem (Archis). Binnen het plangebied Ommen Oost staat wel een waarneming vermeld: waarnemingsnr. 57.978. Tijdens een booronderzoek is verbrand bot aangetroffen, mogelijk crematieresten. Tijdens een archeologische begeleiding die in de directe omgeving van deze waarneming is uitgevoerd zijn echter geen sporen van een grafveld aangetroffen. Voor de volledigheid volgt hier een overzicht van de gegevens in Archis. Deze zullen conform de richtlijnen van Het Oversticht voor bureauonderzoek alleen worden besproken voor zover deze binnen een straal van 500 m rondom het plangebied liggen.

Binnen een straal van 500 m rondom het plangebied is één AMK-terrein in Archis geregistreerd: AMK-terrein 2.498 (*tabel 1*). Dit is een terrein met bewoningssporen uit het Mesolithicum/ Neolithicum/ IJzertijd/ Romeinse tijd/ Vroege Middeleeuwen en Late Middeleeuwen, grotendeels onder een esdek. Het oostelijk deel van dit AMK-terrein is gesitueerd in het Vechtdal, waar op een rivierduin een

⁶ Van Beek *et al.* 2010 en 2011.

Mesolithische vuursteenvindplaats en een Trechterbeker/Klokbekernederzetting is vastgesteld. In een heideveld waar voren waren getrokken werden vondsten gedaan van o.a. Mesolithische vuurstenen artefacten (microlithen), Klokbeke- en IJzertijdscherven (waaronder fragmenten Ruinen-Wommels en een fragment met dellen). Na het scheuren van het heideveld werd een granieten maalsteen (ligger) en fragmenten Ruinen-Wommelsaardewerk ontdekt. Onder stuifzandniveau werden bij een zandafraving nog Mesolithische- en Neolithische vuurstenen artefacten aangetroffen (krabbertjes en spits), Trechterbekerscherven, fragmenten van Klokbekeardewerk, brokjes oker en leem en ijzerslakken. In een perskuil werd een aantal inheems-Romeinse scherven ontdekt, een fragment van een Mayener wrijfschaal, en een (mogelijke) Badorfscherf. In de kant van een landweg werden bij schaaftwerk op 1 vierkante meter honderden IJzertijdscherven aangetroffen. In een perssleuf trof men een versierd Badorffragment aan. In een wegcunet en bij de egalisatie van een es werden vele tientallen kogelpotscherven, twee Pingsdorffragmenten en een maalsteen van basaltlava ontdekt.

	AMK-nr.	Waarde	Toponiem	Afstand plangebied in m.	Periode	Typering
1	2.498	Hoge waarde	Achter Esch	Ca. 400 m	Mesolithicum/ Neolithicum/ IJzertijd/ Romeinse tijd/ Vroege Middeleeuwen/ Late Middeleeuwen	Terrein met sporen van bewoning uit verschillende perioden

Tabel 1: Overzicht AMK-terreinen binnen een straal van 500 m rondom het plangebied (Bron: ArchisII).

Binnen een straal van 500 kilometer rond het plangebied zijn in totaal vier waarnemingen geregistreerd (tabel 2), waaronder de reeds genoemde waarneming binnen het plangebied (waarneming 57.978). Waarneming 12.777 heeft betrekking op de vondst rond. 1960 van aardewerk uit de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd, helaas zoekgeraakt tussen 1960 en 1969. De vindplaats is nu bebouwd. Waarneming. 13.796 heeft betrekking op vondsten tijdens egalisaties in 1987 van aardewerk en een maalsteen uit de Late Middeleeuwen. Waarneming 57.978 ligt zoals gezegd binnen het huidige plangebied, deelgebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg. Het gaat om een stukje crematie, aangetroffen in 2001 in geroerde grond bij boringen in het kader van de kartering van de geplande tracé van de Verlengde Slagenweg. Deze vondst duidde mogelijk op een grafveld. Het perceel met de boring waarin de vondst is aangetroffen is geëgaliseerd. Waarneming 58.586 hangt samen met hetzelfde onderzoek uit 2001. De vindplaats bij de Coevorderweg is waarschijnlijk te interpreteren als een nederzetting aan beide zijden van het geplande tracé over een lengte van circa 100 m. Deze nederzetting is globaal te dateren in het Neolithicum/Romeinse tijd.

	Waarnemingsnr.	Afstand plangebied in m.	Verwerving	Periode	Typering/vondsten
1	12.777	Ca. 100 m	Onbekend	Late Bronstijd/Vroege IJzertijd	Aardewerk
2	13.796	Ca. 200 m	Niet-archeologisch: onbepaald	Late Middeleeuwen	Kogelpot, Pingsdorf aardewerk, tefriet maalsteen
3	57.978	Binnen plangebied	Veldkartering	Late Bronstijd/ Romeinse tijd	Crematieresten
4	58.586	Ca. 200 m	Veldkartering	Paleolithicum/ Neolithicum/ Bronstijd/ Romeinse tijd	Aardewerk (Neo/Rom), vuursteen (Paleo/Brons), houtskool (Paleo/Rom)

Tabel 2: Overzicht waarnemingen binnen een straal van 500 m rondom het plangebied (Bron: ArchisII).

Binnen een straal van 500 m is nog een vondstmelding geregistreerd: vondstmeldingsnr. 418.504 (*tabel 3*). De vondstmelding houdt verband met een proefsleuvenonderzoek in 2011, waarbij in een esdek een fragment Pingsdorfaardewerk is aangetroffen (11^e/12^e eeuw). Ook werd een oorfragment van steengoed aangetroffen (16^e/17^e eeuw).

	Vondstmeldings nr.	Afstand plangebied in m.	Verwerving	Periode	Typering/vondsten
1	418.504	Ca. 200 m	Proefsleuven	Late Middeleeuwen/ Nieuwe tijd	Aardewerk

Tabel 3: Overzicht vondsten binnen een straal van 500 m rondom het plangebied (Bron: ArchisII).

Tenslotte zijn in Archis binnen een straal van 500 m nog een vijftal onderzoeken geregistreerd, waarvan de onderzoeken 3.809 en 34.408 binnen het plangebied vallen (*tabel 4*). Onderzoeksmelding 3.809 betreft het reeds genoemde onderzoek in 2001 langs het geplande tracé van de Verlengde Slagenweg waarbij de crematieresten zijn aangetroffen.⁷ Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het huidige deelgebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg. Onderzoeksmeldingsnr. 6.024 staat in Archis als een booronderzoek, maar de rapportage maakt duidelijk dat het om een archeologische begeleiding en proefsleuvenonderzoek gaat.⁸ De archeologische begeleiding werd tot binnen het huidige plangebied uitgevoerd, bij de locatie waar de crematieresten zijn aangetroffen (de zogenaamde “vindplaats 2”). In eerste instantie werd geadviseerd om hier een proefsleuvenonderzoek uit te voeren, maar gezien de vondst (één stukje verbrand menselijk bot in geroerde grond) werd besloten tot een archeologische begeleiding. De archeologische begeleiding heeft echter geen resten opgeleverd die wijzen op de aanwezigheid van een urnenveld of grafveld. Ook werden geen andere relevante archeologische sporen aangetroffen.

Het proefsleuvenonderzoek bij “vindplaats 1” (bij de Coevorderweg, ca. 100 ten zuiden van het onderhavige plangebied) heeft op twee locaties vondsten en sporen opgeleverd, een zuidelijke en een noordelijke concentratie. De zuidelijke concentratie betreft kuilen, haardkuilen en paalkuilen uit de periode Neolithicum/IJzertijd. In het noorden werden sporen aangetroffen uit de Vroege- of Midden-IJzertijd (paalkuilen, greppels, aardewerk) en de Late Middeleeuwen (greppels). De paalkuilen en het aardewerk uit de Vroege- of Midden-IJzertijd duiden op een nederzettingsterrein. Mogelijk horen de sporen uit het zuidelijke deel bij de zelfde nederzetting. De sporen uit de Late Middeleeuwen zijn ontginningsgreppels.

Onderzoeksmeldingsnr. 34.408 betreft een booronderzoek met betrekking tot een klein onderzoeksgebiedje in het noordoosten van het huidige plangebied, deelgebied Boerenerven/sportpark.⁹ Op basis van dit verkennende booronderzoek is geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Onderzoeksmeldingsnr. 45.628 betreft een booronderzoek uit 2011, uitgevoerd ten behoeve van de herinrichting van het kruispunt Coevorderweg/Brinkweg.¹⁰ Bij het booronderzoek is geconstateerd dat een podzol of esdek ontbrak en het plangebied deels was verstoord. Er is geen vervolg geadviseerd. Uit het zelfde jaar stamt een proefsleuvenonderzoek, eveneens bij de Coevorderweg, kruising Slagenweg.¹¹ Bij het onderzoek werden geen archeologische waarden aangetroffen. Ter plaatse werd een esdek

⁷ Oude Rengerink 2002.

⁸ Ringenier 2006.

⁹ Nijdam 2009.

¹⁰ Oerlemans 2011a.

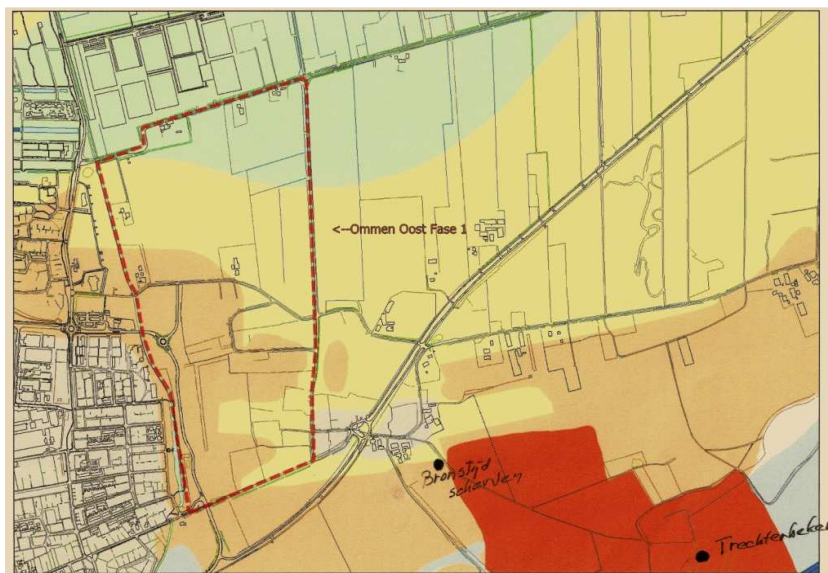
¹¹ Oerlemans 2011b.

waargenomen met een dikte van circa 85 cm. Tijdens de aanleg van het vlak werden twee vondsten gedaan in het esdek, de reeds genoemde vondstmelding 418.504.

	Onderzoeks meldingsnr.	Afstand plangebied in m.	Jaar	Toponiem	Aard onderzoek
1	3.809	Binnen plangebied	2001	Verlengde Slagenweg	Booronderzoek
2	6.024	Ca. 100 m (binnen plangebied)	2004	Verlengde Slagenweg	Booronderzoek (proefsleuven/ archeologische begeleiding)
3	34.408	Binnen plangebied	2009	Arrierveldsweg	Booronderzoek
4	45.628	Ca. 150 m	2011	N34	Booronderzoek
5	46.512	Ca. 100 m	2011	Slagenweg/N34	Proefsleuvenonderzoek

Tabel 4: Overzicht onderzoeken binnen een straal van 500 m rondom het plangebied (Bron: ArchisII).

In aanvulling op de gegevens in Archis is informatie opgevraagd bij mevr. drs. M. Nieuwenhuis van het Oversticht,¹² en dhr. A. Goutbeek (Historische Kring Dalfsen).¹³ Vestigia is hen zeer erkentelijk voor de informatie en medewerking. Dhr. Goutbeek heeft een tweetal vondlocaties gemeld uit het begin van de jaren 70 van de vorige eeuw: ten zuidoosten van Ommen oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg heeft hij dikke grove scherven uit de wand van een perskuil gehaald, destijds door dhr. A. Verlinde gedetermineerd als Bronstijdscherven. Op basis van door dhr. Goutbeek aangeleverde foto's worden deze scherven echter door Vestigia gedetermineerd als Vroege-IJzertijd, eerste helft Midden-IJzertijd.¹⁴ Deze vondst staat niet in Archis vermeld. De locatie van deze vondst is aangegeven op *afbeelding 4*. De eveneens op deze afbeelding aangegeven vondst samen met dhr. R. van Beek van Trechterbekeraardewerk is mogelijk wel als waarneming in Archis opgenomen (waarnemingsnr. 12.773).

Afbeelding 4: Aanduiding vondsten door amateur archeoloog dhr. A. Goutbeek (Bron: Dhr. A. Goutbeek).

¹² Tel. contact/e-mail 14 mei 2013.

¹³ E-mail contact 14/15 mei 2013.

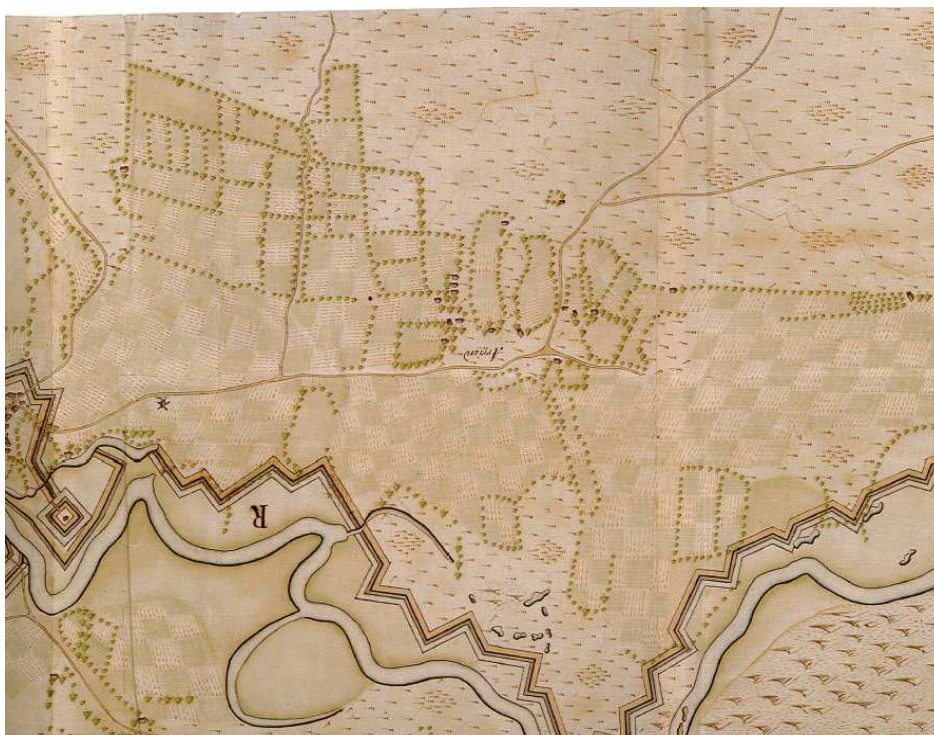
¹⁴ Determinatie Vestigia door dr. R.M. van Heeringen.

Conclusie

Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarden aangetroffen. De waarneming die binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg is geregistreerd blijft twijfelachtig, maar duidt mogelijk op de aanwezigheid van een graf- of urnenveld, al dan niet verdwenen tijdens egalisaties. In de directe omgeving zijn echter wel diverse vastgestelde waarden aanwezig, waaronder diverse waarnemingen en een AMK-terrein waar sporen van bewoning zijn aangetroffen vanaf het Mesolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. Deze vormen de weerslag van een lange bewoningsgeschiedenis langs de oevers van de Vecht.

Historische geografie

Voor historisch-geografische gegevens is gebruik gemaakt van de websites van Arcgisonline en Watwaswaar.¹⁵ Op een kaart van militair cartograaf Pieter De La Rive uit het midden van de 18^e eeuw is te zien dat de boeren van Arriën om hun akkers houtwallen hebben aangebracht. Binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg is een aantal schetsmatig weergegeven boerderijen te zien (*afbeelding 5*). Het plangebied Boerenerven/sportpark staat niet op deze kaart, maar wel is te zien dat het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg in deze periode bestaat uit woeste gronden.

Afbeelding 5: Uitsnede kaart Pieter De La Rive uit het midden van de 18^e eeuw. Links is Ommen afgebeeld (Bron: Van Beek *et al.* 2011, 318-319).

De vroegste betrouwbare kaart met betrekking tot het plangebied is de Kadasterkaart van 1811-1832. Op deze kaart is te zien dat het plangebied Boerenerven/sportpark op dat moment al geheel in gebruik is als akkerland met langgerekte percelen vanaf de Hessenweg (*afbeelding 6*). Aan de Hessenweg liggen drie

¹⁵ Resp. www.arcgisonline.com en www.watwaswaar.nl.

boerderijen; de hoeve “Roseboomshaar”, een hoeve vreemd genoeg aangeduid met “Duivel”, en een hoeve zonder aanduiding. Aan het oostzijde van het plangebied loopt de Schapendijk.

Afbeelding 6: Uitsnede Kadasterkaart 1811-1832 plangebied Boerenerven/sportpark (Bron: Watwaswaar).

Het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg is onbebouwd, er zijn ook geen akkers zichtbaar. Dit gebied bestond in deze periode uit heidegrond. Het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg is echter al behoorlijk in cultuur gebracht, zoals al zichtbaar was op de kaart van Pieter De La Rive. Er zijn meerdere boerderijen zichtbaar, voornamelijk aan de noord- en oostzijde van het plangebied (*afbeelding 7*). In de noordwest hoek van het plangebied ligt hoeve “Triene”. In het noorden van het plangebied Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg ligt centraal een viertal boerderijen, in noord-zuid richting. Bij de bovenste hoeve staat “Kodde”. Iets ten zuiden, waar de Schapendijk naar het westen is afgebogen (de huidige Otmansweg), ligt nog een hoeve. In het zuidoosten van het plangebied ligt nog een vijftal boerderijen. De noordelijkste daarvan wordt aangeduid met “Kampman”, de zuidelijkste met “Habers”. De meest westelijke is aangeduid met “Beniers”. De overige twee hoeven hebben geen aanduiding. Direct ten oosten buiten het plangebied ligt de hoeve “Tempelman”.

Op de topografische kaart van 1850 (*afbeelding 8 en 9*) lijkt de situatie binnen plangebied Boerenerven/sportpark nog ongewijzigd, eveneens in plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg. Het midden en oosten van plangebied Boerenerven/sportpark wordt aangeduid met “Westbroek”, de westzijde met Haarkamp. De hoeve die in 1811-1832 werd aangeduid met “Roseboomshaar” (buiten het plangebied) heet nu “Haar”. Binnen plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg lijkt in de zuidoosthoek van het plangebied de bebouwing zich te hebben verplaatst en verspreid, min of meer op dezelfde locaties waar de boerderijen momenteel zijn gelegen.

Afbeelding 7: Uitsnede Kadasterkaart 1811-1832 plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg (Bron: Watwaswaar).

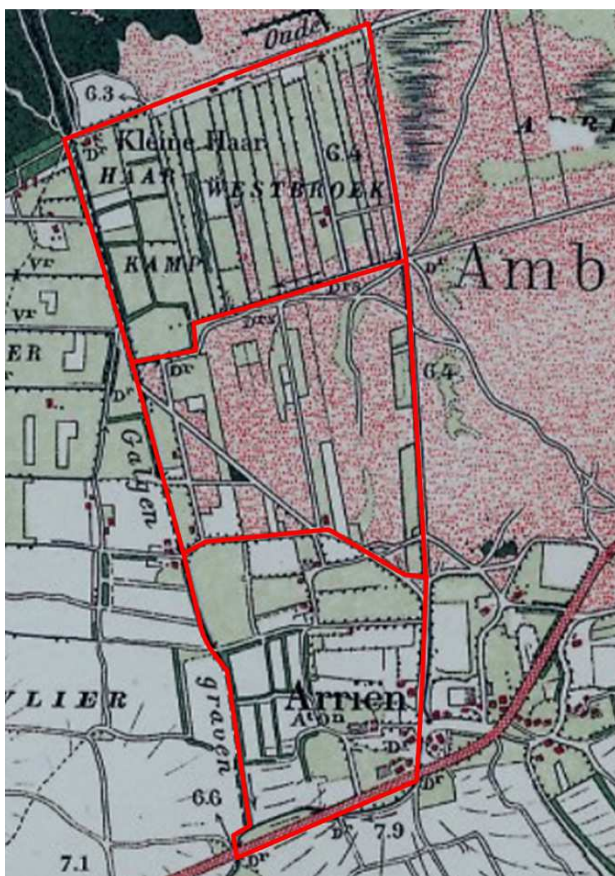

Afbeelding 8: Uitsnede Topografische kaart 1850. De begrenzing van het plangebied is globaal in rood aangegeven (Bron: Arcgisonline).

Afbeelding 9: Detail Topografische kaart 1850 met uitsneden van de drie plangebieden. De begrenzing van het plangebied is globaal in rood aangegeven (Bron: Arcgisonline).

Op de Topografische kaart van 1908 (*afbeelding 10*) is voor het eerst bebouwing te zien middenin plangebied Boerenerven/sportpark; deze zal zich in de jaren dertig van de vorige eeuw nog wat uitbreiden, als ook de eerste boerderijen aan de huidige Arriërflierweg zullen ontstaan.

Afbeelding 10: Uitsnede Topografische kaart 1908 (Bron: Watwaswaar).

2.3 Gespecificeerde archeologische verwachting

Plangebied Boerenerven/sportpark

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied vrijwel geheel een lage archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning, met uitzondering van de noordrand van het plangebied, waarvoor een gematigde verwachting geldt. Deze lage danwel gematigde archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van

archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Tot de eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Langs deze noordrand zijn op basis van historisch kaartmateriaal ook drie locaties aan te wijzen (zie omcirkelingen *kaart 4*) waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd, mogelijk al de Late Middeleeuwen.

Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied een deels lage, deels gematigde, deels hoge archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning. Deze lage, gematigde danwel hoge archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen. Tot de eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Binnen het plangebied zijn op basis van historisch kaartmateriaal geen locaties aan te wijzen waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd. De zuidwest hoek van het plangebied heeft op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw wel een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van bewoningssporen vanaf het Neolithicum. Deze hoek van het plangebied grenst ook aan een locatie binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg waar wel op basis van historisch kaartmateriaal bewoning is vastgesteld, en die zich mogelijk tot binnen het plangebied Ommen Oost Fase 1, ten noorden van de Otmansweg kan uitstrekken.

Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg

Op basis van de geologie, geomorfologie en bodemopbouw kan geconcludeerd worden dat dit plangebied grotendeels een hoge, deels een gematigde archeologische verwachting heeft op het aantreffen van sporen van bewoning. Deze hoge danwel gematigde archeologische verwachting geldt voor het *in situ* aantreffen van archeologische vondsten en sporen vanaf het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De mogelijke archeologische sporen kunnen uiteenlopen van tijdelijke jachtkampjes van jager-verzamelaars uit het Laat-Paleolithicum/Neolithicum tot nederzettingsterreinen uit de periode vanaf het Neolithicum/Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Tot de eerste vondstcategorie behoren voornamelijk vondsten van bewerkt vuursteen; tot de tweede categorie behoren o.a. grondsporen van structuren zoals boerderijen, bijgebouwen, sloten, greppels en afvalkuilen, en vondsten van o.a. aardewerk, bot en metaal. Deze sporen kunnen op of vlak onder het maaiveld worden aangetroffen. Plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg bestaat deels uit een hoge zwarte enkeerdgrond. De omstandigheden hier waren geschikt voor langdurige bewoning, waarbij de mate van conservering van sporen van deze bewoning waarschijnlijk goed is gebleven door het beschermende dek.

Langs de noordrand en zuidoostzijde van het plangebied zijn op basis van historisch kaartmateriaal locaties aan te wijzen waarvoor een hoge archeologische verwachting bestaat op het aantreffen van bewoningssporen uit de Nieuwe tijd, mogelijk al de Late Middeleeuwen. De boerderijen bij het buurtschap Arriën in plangebied Ommen Oost Fase 1, ten zuiden van de Otmansweg zijn ook al

aanwijsbaar op de kaart van Pieter De La Rive uit het midden van de 18^e eeuw en hebben mogelijk al hun wortels in de Late Middeleeuwen.

2.4 Advies archeologie

Op basis van het bureauonderzoek zijn de plangebieden in te delen in gebieden met een lage, gematigde dan wel hoge archeologische verwachting op het aantreffen van archeologische sporen en vondsten. Daarnaast is een aantal locaties aangegeven als zone met een bijzondere archeologische verwachting, namelijk een hoge archeologische verwachting op het aantreffen van historische boerderijen uit de Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De locaties van de historische boerderijen op de Kadasterkaart 1811-1832 zijn echter ook een momentopname; er kan sprake zijn geweest van oudere voorgangers op dezelfde of nabij deze locaties. Daarom zijn de gebieden met een bijzondere verwachting voor het aantreffen van historische boerderijen op kaart 4 met een cirkel aangegeven.

Voor de gebieden waarvoor een lage archeologische verwachting geldt, ziet *Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie* op basis van de onderzoeksresultaten geen bezwaar in de voortgang van de geplande bodemingrepen. Gezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van dit grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Ommen.

Voor de gebieden waarvoor een gematigde of hoge archeologische verwachting geldt, en waar concrete ingrepen zijn gepland (of waar deze mogelijk in de toekomst gaan plaatsvinden), wordt geadviseerd om voorafgaand aan de ingrepen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek om de fysisch-geografische en bodemkundige gegevens van het plangebied te toetsen (en dan met name de dikte van de bouwvoor/recente verstoringen). Dit is met name van belang gezien de mogelijke egalisaties en zandwinningslocaties die binnen het plangebied hebben plaatsgevonden. Op basis van dit verkennende booronderzoek (bijvoorbeeld met een dichtheid van 6 boringen per hectare) kunnen vervolgens zones worden begrensd waar zich mogelijk nog archeologische vindplaatsen kunnen bevinden. Hier kan in overleg met het bevoegd gezag een vervolgonderzoek plaatsvinden door middel van een karterend booronderzoek of proefsleuven. Voor de gebieden waarvoor een bijzondere verwachting bestaat op het aantreffen van historische boerderijen dient in overleg met het bevoegd gezag een in relatie tot de aard en omvang van de geplande verstoringen op maat gemaakt Plan van Aanpak te worden opgesteld (bij booronderzoek; Programma van Eisen voor proefsleuven/proefputjes, of een combinatie daarvan). Dit geldt in ieder geval voor de locatie aan de Hessenweg Oost 1, de locatie binnen Boerenerven/sportpark waar volgens plan bestaande bebouwing zal worden gesloopt en herontwikkeld.

Literatuur

- BEEK, R. VAN, 2009: *Reliëf in tijd en ruimte. Interdisciplinair onderzoek naar bewoning en landschap van Oost-Nederland tussen vroege prehistorie en middeleeuwen* (proefschrift Wageningen Universiteit), Wageningen.
- BEEK, R. VAN, ET AL. 2010: een Odyssee langs de Overijsselse Vecht. Geïntegreerde analyse van kleinschalige opgravingen, *Archeobrief*, jaargang 14, nummer 1, 22-30.
- BEEK, R. VAN, ET AL. 2011: *Cultuurhistorische atlas van de Vecht. Biografie van Nederlands grootste kleine rivier*, Zwolle.
- GEEL, B. VAN/S.J.P. BOHNCKE/H. DEE, 1980/1981: A palaeoecological study of an upper late glacial and holocene sequence from "De Borchert", The Netherlands, *Review of Palaeobotany and Palynology* 31, 367-392.
- HEERINGEN, R.M. VAN/R. SCHRIJVERS 2008: *Archeologische waarden- en beleidskaart voor het grondgebied van de gemeente Ommen. Een aanzet tot het ontwikkelen van ruimtelijk archeologiebeleid*, Amersfoort (Vestigia rapport V563).
- HOEK, W. Z., 2001: Vegetation response to the ~14.7 and ~11.5 ka cal. BP climate transitions: is vegetation lagging climate?, *Global and Planetary Change* 30 (1-2), 103-115.
- HOEK, W. Z., 2008: The Last Glacial-Interglacial transition, *Episodes* 31(2), 226-229.
- LOUWE KOOIJMANS, L.P./P.W. VAN DEN BROEKE/H. FOKKENS/A. VAN GIJN, 2005: *Nederland in de prehistorie*, Amsterdam.
- NIJDAM, L.C. 2009: *Arrierveldweg, locatie rijkschool (gemeente Ommen): een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*, Amersfoort (ADC rapport 1884).
- OERLEMANS, R. 2011A: *Archeologisch onderzoek herinrichting N34 te Arrien. Inventariserend veldonderzoek*, Arnhem (GAR 1045).
- OERLEMANS, R. 2011B: *Archeologisch onderzoek Slagenweg te Ommen. (proefsleuven)*, Arnhem (GAR 1065).
- OUDE RINGERINK, J.A.M. 2002: *Tracé Verlengde Slagenweg te Ommen, gemeente Ommen; een aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1)*, Amsterdam (RAAP briefrapport 2002-682/RT).
- RASMUSSEN, S.O./K.K. ANDERSEN/A.M. SVENSSON/J.P. STEFFENSEN/B.M. VINTHER/H.B. CLAUSEN/M.-L. SIGGAARD-ANDERSEN/S.J. JOHNSEN/L.B. LARSEN/D. DAHL-JENSEN/M. BIGLER/R. RÖTHLISBERGER/H. FISCHER/K. GOTO-AZUMA/M.E. HANSSON/U. RUTH, 2006: A new Greenland ice core chronology for the last glacial termination, *Journal of Geophysical Research* 111, D06102.
- RINGENIER, H. 2006: *Plangebied Verlengde Slagenweg: locaties Coevorderweg en Otmansweg, gemeente Ommen. Een proefsleuvenonderzoek en archeologische begeleiding*, Amsterdam (RAAP rapport 1293).
- WESTERHOFF, W.E./T.E. WONG/E.F.J. DE MULDER, 2003: Opbouw van de ondergrond - Opbouw van het Neogeen en Kwartair, in: E.F.J. de Mulder/M.C. Geluk/I.L. Ritsema/W.E. Westerhoff/T.E. Wong (red.), *De ondergrond van Nederland*, Houten.

Digitale bronnen

- Actueel Hoogtebestand Nederland: www.ahn.nl.
- Archeologisch Informatiesysteem (Archis): <http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>.
- Arcgisonline: www.arcgisonline.com.
- Historische Kring Ommen: www.hko-ommen.nl.
- WatWasWaar: www.watwaswaar.nl.

Kaarten en bijlagen

Kaart 1: Ligging plangebied

Kaart 2: Geomorfologie

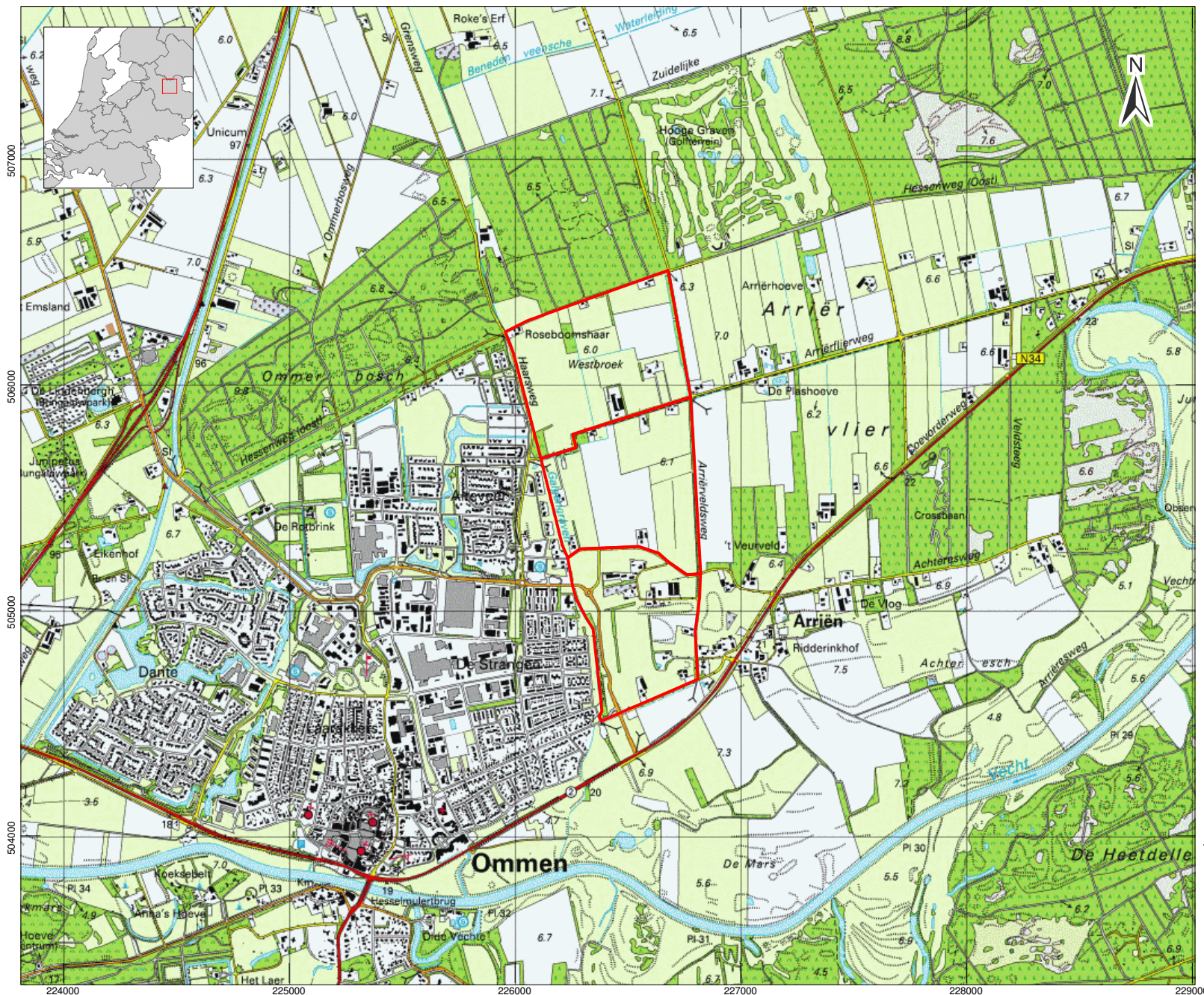
Kaart 3: Bodemkaart

Kaart 4: Archeologie

Bijlage 1: Overzicht van archeologische en geologische perioden

Bijlage 2: Toelichting Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek

KAART 1 - LIGGING PLANGEBIED

LEGENDA

	Topografie (1:25.000)
	Plangrenzen
	Grasland
	Bos
	Akkerland
	Heide / open natuur
	Water
	Hoofdwegen
	Overige wegen / paden
	Bebauwing

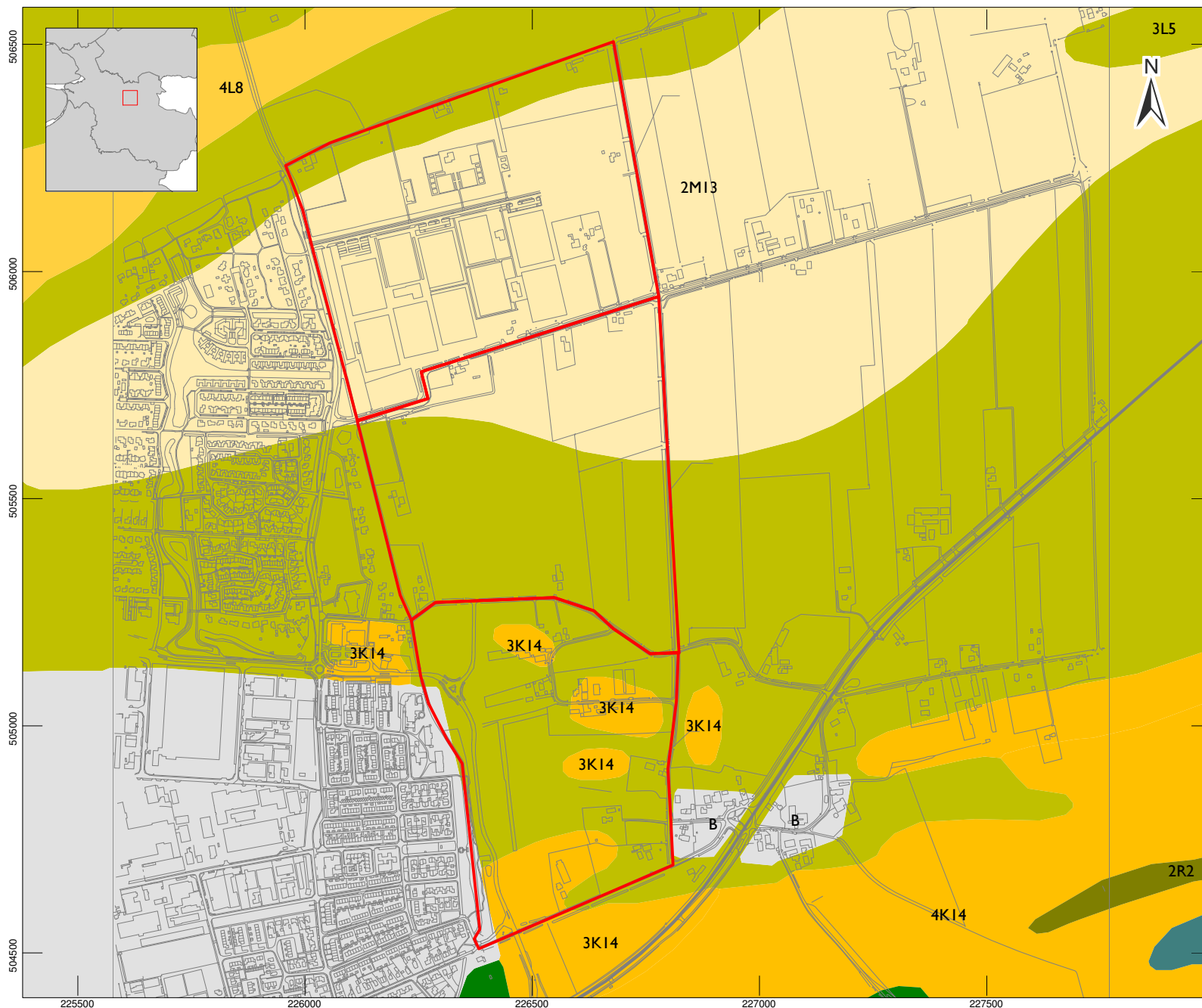
Project: V13-2627: Ommen Oost
Rapport: V1101
Datum: 29 mei 2013
Bron: TOP25 Nederland

Tekenaar: KK/EL
Schaal: 1:25.000 / A4

VESTIGIA
Archeologie & Cultuurhistorie

KAART 2 - GEOMORFOLOGIE

LEGENDA

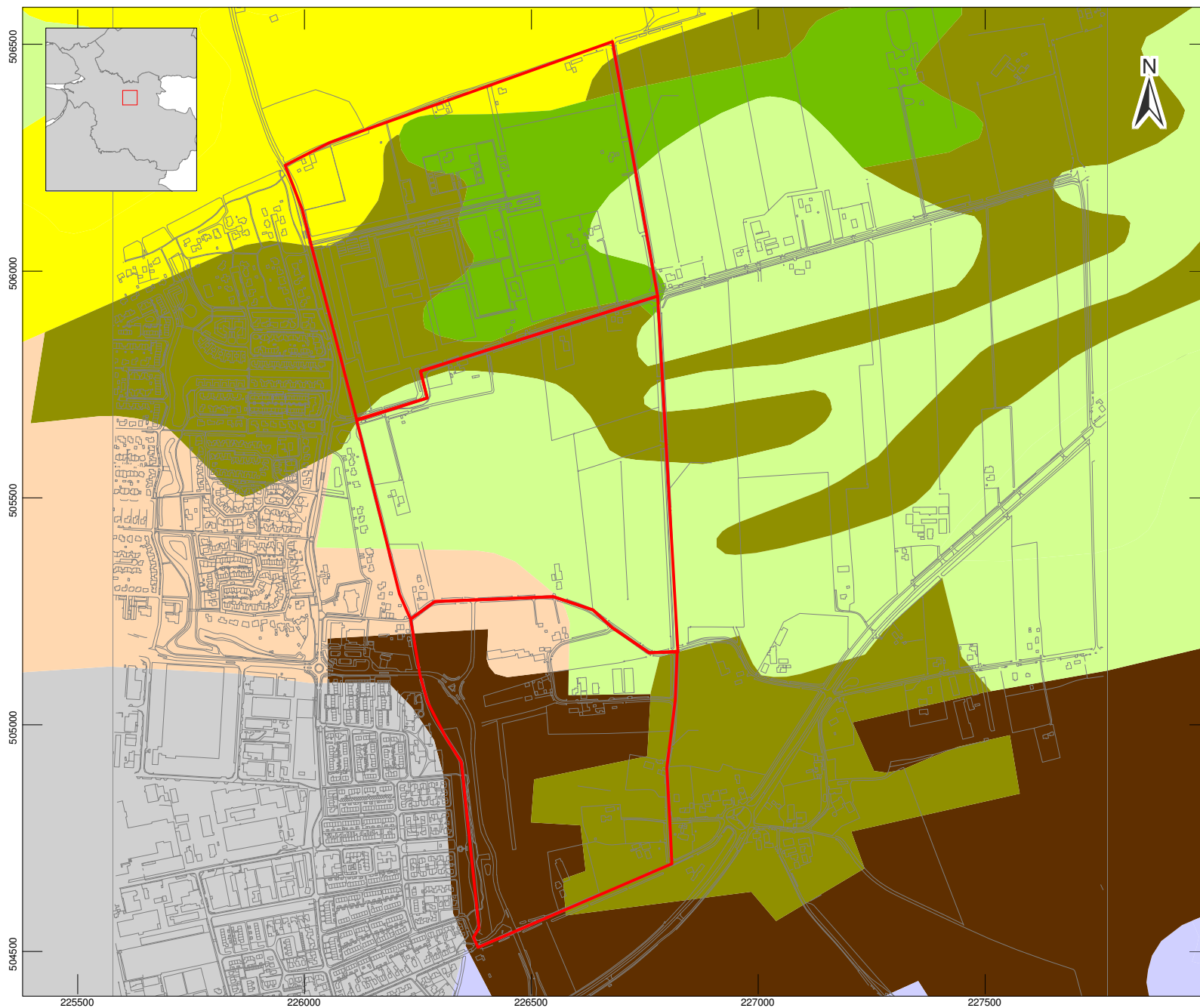
- grens plangebied
- topografie (GBKN)
- dekzandvakte
- dekzandruggen (+/- oud bouwland)
- dekzandrug (+/- oud bouwland)
- lage landduinen
- dalvormige laagte zonder veen
- riviergeul
- bebouwd gebied

Project: V13-2627: BO Ommen Oost
 Rapport: versie 1.0
 Datum: 29 mei 2013
 Bron: Alterra

Tekenaar: KK
 Schaal: 1:12.500 / A4

0 300m

KAART 3 - BODEMKAART

LEGENDA

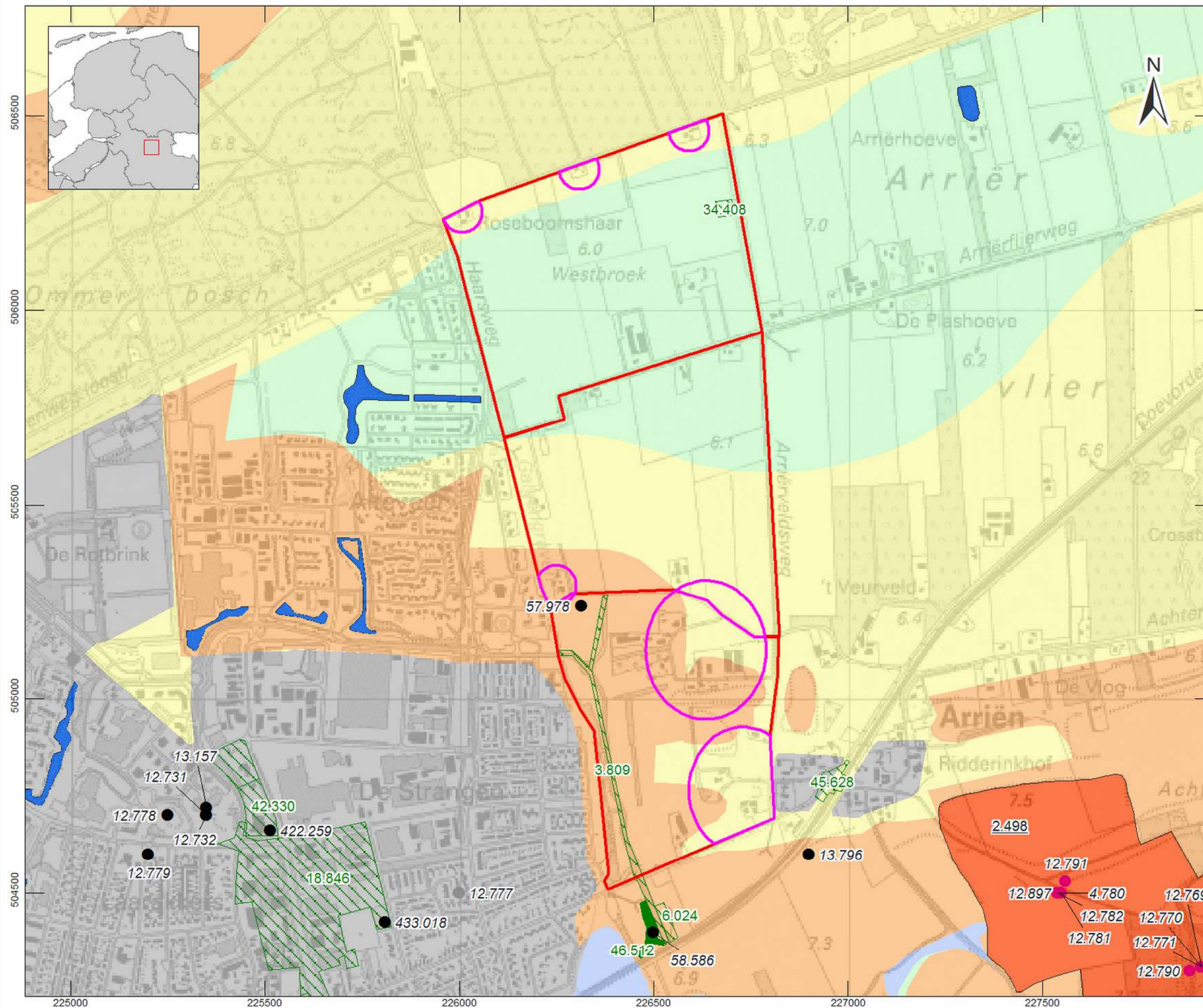
- grens plangebied
- topografie (GBKN)
- Vlakvaaggronden
- Gooreerdgronden
- Beekeerdgronden
- Veldpodzolgronden
- Laarpodzolgronden
- Hoge zwarte enkeerdgronden
- bebouwd gebied

Project: V13-2627: BO Ommen Oost
Rapport: versie 1.0
Datum: 29 mei 2013
Bron: Alterra

Tekenaar: KK
Schaal: 1:12.500 / A4

0 300m

KAART 4 - ARCHEOLOGIE

LEGENDA

- Topografie (1:25.000)
- Plangrenzen
- Archeologische beleidskaart**
 - cat.2 archeologische waarde
 - cat.3 hoge verwachting
 - cat.4 gematigde verwachting
 - cat.5 lage verwachting
 - cat.6 verwachting beekdalen
 - cat.7 water
 - onbekende verwachting
- Archeologisch onderzoeksmelding**
 - Archeologisch: opgraving of proefputten/proefsleuven
 - Archeologisch: booronderzoek
- Archeologische waarneming**
 - Archeologische waarneming
 - Archeologische waarneming, binnen een AMK-terrein
- Aandachtsgebied**
 - Historische boerderijen/bewoning

Project: V13-2627: Ommen Oost
 Rapport: V1101
 Datum: 29 mei 2013
 Bron: Archis/Van Heeringen & Schrijvers

Tekenaar: KK/EL
 Schaal: 1:14.720 / A4

VESTIGIA
 Archeologie & Cultuurhistorie

0 500m

Bijlage 1 Overzicht archeologische en geologische perioden

Periode	Van - tot
Vroeg-Paleolithicum	tot 300.000 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000-35.000 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	35.000-8800 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	88.00-7100 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7100-6450 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	6450-4900 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	5300-4200 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4200-2850 voor Chr.
Laat-Neolithicum	2850-2000 voor Chr.
Vroege-Bronstijd	2000-1800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1800-1100 voor Chr.
Late-Bronstijd	1100-800 voor Chr.
Vroege-IJzertijd	800-500 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500-250 voor Chr.
Late-IJzertijd	250-12 voor Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor-70 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	70-270 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270-450 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450-1050 na Chr.
Late-Middeleeuwen	1050-1500 na Chr.
Nieuwe Tijd A	1500-1650 na Chr.
Nieuwe Tijd B	1650-1850 na Chr.
Nieuwe Tijd C	1850-1950 na Chr.

Bijlage 2: Toelichting archeologisch proces

Bureauonderzoek

(KNA 3.2 Deel II Protocol 4002)

Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaardrapport met een gespecificeerde archeologische verwachting, op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek.

Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen (LS02 t/m LS04). Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het bureauonderzoek en de vraagstelling (LS01), zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Hierbij blijft de doelstelling van het bureauonderzoek (het komen tot een gespecificeerde verwachting) overeind (LS05). Ten aanzien van archeologisch onderzoek in de bebouwde omgeving kunnen ondergrondse bouwhistorische waarden aangetast worden. Het is daarom wenselijk om ook in het archeologisch bureauonderzoek aandacht te schenken aan de bebouwde omgeving en het voorkomen van ondergrondse bouwhistorische waarden, en zo een gespecificeerde verwachting op te stellen op basis van alle cultuurhistorische waarden in het onderzoeksgebied. Vervolgens wordt het rapport opgesteld (LS06) en de gegevens aangeleverd bij Archis, waarna het proces kan worden afgesloten. Daarnaast dient de digitale documentatie binnen twee jaar na afronding van het standaardrapport overgedragen te worden aan het e-Depot (www.edna.nl) (DS05).

Het bureauonderzoek geldt als onderbouwing voor het door Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie* opgestelde advies. Dit advies gaat nader in op de eventuele risico's en benodigde vervolgstappen bij de verdere ruimtelijke ontwikkeling. Uit het advies kan volgen dat het archeologische verwachtingsmodel nader in het veld getoetst dient te worden. Dit kan door middel van een Inventariserend Veldonderzoek Overig (booronderzoek) en/of een Inventariserend Proefsleuvenonderzoek. Dit veldonderzoek leidt of tot vrijgave van het onderzoeksgebied of tot een advies voor behoud van de vindplaats en indien niet mogelijk nader archeologisch onderzoek. Indien fysiek behoud niet mogelijk is, dient een opgraving of archeologische begeleiding uitgevoerd te worden.

Voor een Inventariserend Veldonderzoek Overig is een Plan van Aanpak vereist, dat 10 dagen van te voren ter inzage dient te liggen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voor de andere typen archeologisch onderzoek dient eerst een Programma van Eisen opgesteld te worden. Dit Programma van Eisen dient goedgekeurd te worden door het bevoegd gezag (meestal de betreffende gemeente). Vestigia is bevoegd om het gehele archeologische proces te doorlopen.

Het is aan het bevoegd gezag om uiteindelijk te beslissen of na het bureauonderzoek nog andere archeologische werkzaamheden verricht dienen te worden. Het advies uitgebracht door Vestigia kan daarbij een belangrijke rol spelen en als zodanig ingebracht worden bij bestemmingsplanontwerpen of -wijzigingen en aanvragen voor bouwvergunningen. Indien gewenst, draagt Vestigia zorg voor een adequate afstemming van de resultaten met de betrokken gemeentelijke afdelingen. Op deze wijze wordt voorkomen dat in een later stadium discussie ontstaat over de gemaakte analyses.

Inventariserend Veldonderzoek

(KNA 3.2 Deel II Protocol 4003)

Het doel van inventariserend veldonderzoek (IVO) is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting door middel van waarnemingen in het veld, waarbij (extra) informatie wordt verkregen over bekende en/of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, de aard, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische waarden. Het resultaat van een IVO is een rapport met een waardering en een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden (SP02, VS02 t/m VS07, DS01 t/m DS05). Dit betekent dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop deze beslissing gefundeerd genomen kan worden.

Vestigia brengt naar aanleiding van het veldonderzoek een gespecificeerd advies uit, op basis waarvan het bevoegd gezag een besluit kan nemen over de wijziging in het bestemmingsplan van het onderzoeksgebied en eventueel nog te nemen vervolgstappen in het onderzoek.

Bij het IVO kan een onderscheid aangebracht worden in een verkennende, karterende en waarderende fase: *De verkennende fase* heeft tot doel inzicht te krijgen in de gaafheid van vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Het doel is kansarme zones uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor de volgende fasen van onderzoek. *De karterende fase* heeft tot doel het onderzoeksterrein systematisch te onderzoeken op de aanwezigheid van vondsten en/of sporen. *De waarderende fase* heeft tot doel het waarnemingsnet te verdichten om de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vast te stellen.

Cruciaal voor de uitvoering van het IVO is de keuze voor een bepaalde onderzoeksmethode, waarmee de gespecificeerde archeologische verwachting, gesteld in het bureauonderzoeksrapport getoetst kan worden in het veld. Dit dient in een Plan van Aanpak duidelijk gemaakt te worden (VS01, SP01). Als eisen gelden een verantwoording van alle gebruikte informatie, waarop de keuze gebaseerd wordt en een beschrijving van de veronderstelde kenmerken van de verwachte archeologische vindplaatsen m.b.t. diepteligging, omvang, archeologische indicatoren, ruimtelijke verdelingen binnen de vindplaats, artefacten. Boor- en proefsleuvenonderzoek zijn op dit moment de enige karterende methoden voor het opsporen van (niet-zichtbare) sites buiten de historische kern die breed inzetbaar zijn. Andere prospectietechnieken zijn alleen in specifieke omstandigheden toepasbaar (bv. grondradar). Daarnaast kan de oppervlaktekartering een bijzonder waardevolle aanvulling zijn op een boor- of proefsleuvenonderzoek, met name daar waar (plaatselijk) sprake is van het aanploegen van vondstlagen of de aanwezigheid van molshopen en geschoonde sloten. Booronderzoek is een geschikte prospectietechniek voor het opsporen van sites die zich kenmerken door een archeologische laag of een vondststrooiing met een voldoende hoge dichtheid. Indien een op te sporen site zich kenmerkt door een lage vondstdichtheid (< 40 vondsten/m²) is booronderzoek minder geschikt en kan een proefsleuvenonderzoek een betere methode zijn. Voor details naar verschillende boormethoden wordt verwezen naar de KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek deel Karterend booronderzoek.

Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie is bevoegd tot het doen van alle fasen van booronderzoek. Ten aanzien van de rapportage en aanleveringseisen tot deponering gelden dezelfde eisen als bij een bureauonderzoek met het verschil dat eventueel vondstmateriaal (vondsten, monsters) binnen twee jaar na afronding van het veldwerk conform de eisen van het depot bij het aangewezen depot wordt aangeleverd (DS01 t/m DS05).

This text was set using the following freely available font software:

Allerta Copyright (c) 2010, Matt McInerney (<http://pixelspread.com>),
with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz Copyright (c) 2006, Raph Levien (<http://www.levien.com>),
with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (<http://blog.nodnod.net/>)
with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

Molengo_Vestigia Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye,
with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl),
with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: <http://scripts.sil.org/OFL>